

ABONEMENT

Pour un an D. 2
Edition spéciale 500 Ptrs.

ADRESSE

“İdjtihad,,Constantinople

Téléph. St. 865
XXV ème ANNÉE
15 Décembre 1929

İCTİHAT

Türkçe ve Fransızca
İLMÎ, EDEBÎ, İKTİSADÎ
No: 287

ABONEMAN:

Seneliği [24Nüsha]Türki-
ye için 21/2, hariç için 2
D. Âlâ kâğıdı 5Liradır

İDAREHANESİ

Cıgaloğlunda İctihat Evi

Tarihi Te'sisi:

1904 — Genève

Yirmi beşidci sene

15 Kânunuevvel 1929

Vecibesiz ve müeyyidesiz

Bir Ahlakın İcmali [*]

Yazan: J. M. GUYAU

Tabiatın lakaydlığı farziyesi

Ben ise bu kabaran denizde, seyrini idare etmeği, bendlemeyi, onu zapt etmeyi biyhude isteyen beşeriyet üzerine çöken bütün tabietin ayinesini görüyordum. İnsan cesurane mubareze eder, cehtlerini çoğaltır, muzaffer olduğnu zan ettiği zamanlar olur, bu zannın sebebi şudurki kâfi derecede uzağı görmez ve ufkun arkasından er geç eserini yıkacak ve kendisini de alup götürecek olan büyük dalgaların geldiğini müşahade etmez. Alemlerin, denizin dalgaları gibi temevvüç ettiği bu kâınatta efvacı mahlukat tarafından ihata edilmiş ve layenkati hucuma maruz değilmiz Hayat etrafımızda girdablanır, bizi ihata eder bizi batırır (gark eder). Lâyemutluktan, ebedilikten bahs ederiz; fakat tükenmeyenden daima ölçüsüz. tartısız verecek kadar kör ve zengin olandan başka ebedi olan yoktur. Kuvvetlerinin bir hududu, olduğunu, dinlenmek ihtiyacını his ettiğini, işden çalışmadan sonra kollarının (bitab) düşüğünü ilk def'a öğrenen, ölümle tanışır. Ebedi olacak kadar yorulmak bilmeyen yalnız tabiet vardır. Bir idealden de bahs ederiz; Tabietin bir maksadı olduğunu, bir yere gittiğini zan ederiz; bunun sebebi şudurki Tabiet'i anlamayız: mansabına doğru akan ve günün birinde mansabına vasıl olacak olan bir ırmak yerine koyuyoruz fakat Tabiet [payansız] ummandır. Ona bir maksad vermek, onu daraltmaktır, zira bir maksad, bir intihadır. Payansız (immense) olanın maksadı yoktur. [**]

Hiç bir şey boşuna değildir; "Rien n'est en vain," sözü ekseriya tekrar olunmuştur. Bu,

[*] Baş tarafı «İctihad» ın 268 ve muteakip numrolu nushalarındadır.

[**] Ömer Khyyam ın şu rübaisi gösterirki şark garbden en aşığı 800 sene evvel böyle düşünebilmiştir.

ای کاشکه جای آرمیدن بودی ،
یا این رمدور را رسیدن بودی ،
کاش از پی صدهزار سال از دل خاک ،
چون سبزه امید بردمیدن بودی !

Bu uzak yolun vasıl olacağı bir nokta yoktur diyor. J. M. Guyau da bunu söylüyor.

teferrüatda doğrudur. Bir buğday danesi diğer buğday daneleri vucude getirmek için yapılmıştır. Mahsul vermeyen bir tarla tesavvur edemeyiz; fakat Tabiet heyeti umumiyesile mahsuldar olmaya mecbur değildir. O ölümle hayat arasında büyük bir muvazenedir. [*] Belki onun en yüksek sırası akimliğinden gelir. Bir buğday tarlası bahrimnhit kıymetinde değildir, Tabiet, kendisi çalışmaz, istihsal etmez, çarpınır, hayat vermez hayat ihtiva eder, yahut daha doğrusu aynı lakaydlıkla hayatı verir ve geri alır, mevcudatı sallayan büyük ebedi yalpa (Roulis) dir. Derinliklerine bakıldığı vakıt orada hayatın kaynadığı görülür; sakini bulunmayan tek bir damlası yoktur ve bunların cümlesi birbirile gavga ederler, birbirlerini ta'kib ederler, birbirinden ictinap ederler, birbirlerini parçalarlar. Gelişi güzel acı dalgalarının gezdirdiği bu mahlûkat Kül (Tout)un nesine lâzım, derin ummanın nesine lâzım? Kendiside bize bir harbin, fasılasız bir mubarezenin manzarasını arz eder: Sahilde kırılan ve en kuvvetlisi en zaifini örten ve sürükleyen dalgaları alemlerin tarihini, küreî arzın ve insaniyetin tarihini muhtasaran tasvir eder. O adeta gözlere şeffaf olmuş kâınatdır. Suların bu furtunası, havaların furtunasının devamının, neticesinden başka bir şey değildir. Denize intikal eden ürperme rüzgârların örpermesi değildir? Hava temevvüçleride hareketlerinin izahlarını ziyanın ve hararetin temevvüçlerinde bulur.

Eğer gözlerimiz esir (ether) in bipâyanlığını ("İmmensité," sini) ihata edebileydi, her tarafta kulak sağır idici dalgalar çarpışmasından, sebepsiz olduğu için nihayetsiz olan bir mubarezededen umumun, umuma karşı bir harbinden başka bir şey görmezdik. Bu kasırganın içine sürüklenmeyen hiç bir şey yoktur: hatta arz, beşer, zekâyı beşer bütün bunlar bize üzerine istinad edebilmemiz mümkün olan sabit hiç bir şey arz etmez; bunların cümlesini daha batı olan fakat daha az mukavemetsuz

*1 İnletir darbesi her zerreyi kör celladın
Dinle yıldızları, deryaları, ferşu arşı ;
Ölünün bestesine güfte yapar zuri hayat,
Çalınır suri mesafatda matem marşı.

olmayan temevvüçler alır götürür.[1]Düşündükçe etrafında ummanı nkabardığını, her şeyi ihata ettiğini, her şeyi alup götürdüğünü görüyor gibi olurum. Artık bana öyle gelir ki bizzat ben bu dalgaların birinden, bu dalgaların damlalarının birinden başka bir şey değilim; arz nabud olmuştur; insan nabud olmuştur ve artık nihayetsiz dalgalarile, medlerle, cezirlerle derin ve yekedâ vahdetini gizleyen sathı-daimi değişmelerile Tabietden başka bir şey kalmıyor.

Bir iyi Tabiet, bir fena Tabiet, bir lakayd Tabiet; bu üç farziyyeden birini nasıl intihab etmeli ve karar vermeli? "Tabiete uy = conforme—toi à la nature", e hükmünü insana kanun olarak vermek bir vehmü hayaldir.

Bu tabietin ne olduğunu bilmiyoruz. Binaenaleyh "dogmatique" olan, "mé-taphysique", kat'i bir sîret kanunu (une loi certine de conduite) istememeli, liddir demekte Kant haklıdır.

MEBHAS — II

Amelî yekin [Certitude pratique] in ahlakı.
İmanın ahlakı — Şekkin ahlakı.

I

Amelî yekin in ahlakı

[Morale de la certitude pratique]

Amelî yekinin ahlakı, o ahlakıdır ki, kat'i mutlak, mustedel [apodictique] ve âmir (impérative) bir ahlaka malik olduğumuzu kabul eder. Ba'zıları bu kanunu, bir esas (matière), ferasetle anladığımız ve aklımız için herşeye faik bir kıymeti muhtevi bir kanun olarak tasavvur ederler. Kant ile beraber ba'zıları da bu kanunu tamamen sırî ve haddi zatında hiç bir esas, hiç bir hayri aslî, hiç bir muayyen gaye ihtiva etmeyen, ancak

kanuna muvafık yahud gayri muvafık gaye (fin) leri ayırmaya medar olan bir umumiyet (universalité) seciyesini muhtevi olarak tasavvur ederler. Mesela "Intuitioniste", lere göre bila vasita bir teferrütle, ismet, haya v. s. gibi a'malın melekelerin, faziletlerin kıymet ve mezîyetini anlarız. Kantcılara göre, bil'a-kis bir amelin ahlaki seciyesi ancak bu amelin "maxime", ı yta'mim ve bu vech ile hasbî olduğu gösterilebildiği zaman sabit olur.

Bilhassa yekini ahlâkının birinci telakkisine karşıdır ki, ahlakî hükümler, bunların tenakuzları, nisbiyetleri, meşkükiyetleri hakkında kadim delili reybi [argument sceptique] halizi kıymetdir. Bu delilin, mutlak bir surette fulan ve ya felan fi'li, fulan veya felan fa-

zileti kabul etdir-mesi sebebiyle bizzat, kanun üzerine inhilal etdirici bir te'siri vardır. Bir mutlakıyyetçi [absolutiste] dinin menasiki size bilvücu ihmale şayan görüldüğü ve te'abbüdetildiği Al-laha artık inanmadığınız vakit bir

dinin menasikine riayetkâr kalmak güçtür. Vazifenin kabiliyet tehavvüliyesi hakkında Darwin tarafından dermeyeran olunan ms'ele (Problème) mutlak amir, kat'i, cihanşumul bir hayr (bien) kabul eden her kes için endişeyi mucip olmakdan hâli kalmaz :— Eğer arilerin ahfadı olsaydık bizim için vazife formülü tamamen değişecek midir?

Her cem'iyetede muhtelif nevi'den işler vardır ki umumiyetle, müşterek iş (tachee), bir vazife bölümünü istilzam eder. Binaenaleyh bir hırfet ocağından diğer hırfet ocağına vazifeler pek a'lâ değişe bilir ve artısanların ahlakının garib olacağı derece garib ola bilir. Cem'iyeti haziremizde bile arıların ve karıncaların cem'iyetlerinde olduğu gibi bi taraf [meufre] ler vardır. Ahlakları kurunu vustada cem'iyetin mütebaki kısmının, ahlakına her noktadan uymamış olan ve belki hâlâ dahi uymayan rahibler böyledir.

Charle VII zamanında, ilkahdan sonra erkeklerin imhasına da'ir bir kanun ya Faidesiz olmuş olan aylıklı bölükler dildi; eyi yapıldığını zan ediyorlar seyyaresinde, bizimkilerden temar kat yine şeklen kat'i bir meclisini kabul ettiren san'at ocakları bu ocakların müteakabil v den pek farklı olabilirdi

[1] Hayatın şu rüba'isini de okuyun:

عاقل بخروش لا اله الا هوست

خافل بکمان که دشمنست ویا دوست

دریا بوجود خویش موجی دارد

خس پندارد که این کشاکش با اوست.

Tercümesi için Rüba'ıyyatı Hayam adlı kitabımızın ikinci basılısında 187 inci sahifeye bakın.

ara
pıldı:
mha e-
Mars
nen ayrı fa-
riyetle ken-
arı bulunab-
zifeleri